

Prof. Celîlê Celîl:

“Kurdê zazayî estareyê bi şewq û şemal ê, roşniya xo asmênê Kurdistanî ra vila kenê.”

Prof. Celîlê Celîl:

“Ez vana, kurdênê, roşnaya çimanê mi. Şima nêverdê ke “Kitabxaneyê Kurdî yê Casimê Celîlî” bibo goristanê kitabên. Bi wendişê ê kitabên şima do kitabxaneyî zî kitabên zî gane weye bikerê. Kurdê zazayî estareyê bi şewq û şemal ê, roşniya xo asmênê Kurdistanî ra vila kenê, kenê ke ma baş û vêsêr bivînin; dê hela biewnîn, mêrxasê wayîrê xîretî, averşiyaye û serberzê ma kurdan çiqas zaf ê. Xohesyayîşo rast ameyeyo bextewar yê ma kurdan o.”

4

Hûmara 10. ya Şewçila Vejîya

ŞEWÇILA

kovara edebî hunerî hamnan 2013

10

- Esad Namdar : Zivanêko Gane: İbrankî
- M. Mamet Qetekonij : Mardena Mî
- Mutlu Can : Provaya Mergî
- Muhamed Deza Batur : Cini
- İdris Yazar : Ciwayîşo Bermikin
- Bedriye Topaç : Ciniyê Dicle
- Newzat Valêrî : Vateyê Dapira Mî
- Sevîm Aydın : Muzisyen Saîd Bakşî
- Dilo Bargiran : Çarane
- Dr. Sebahedîn Bor : Eysî
- Seyîdxan Kurij : Trajedîya Zebeşan

Hûmara 10. ya kovara edebî hunerî ya safî bi kirdkî Şewçila ancî bi muhtewayêka dewlemende vejîya.

Nuşteyê edîtorî yê na hûmare de derheqê des hûmaranê kovara Şewçila de wina melumat dîyeno:

“Nê des hûmaran de 4 ci ra tercume 96 tene şîrî, 11 ci ra tercume 85 hîkayeyî, 16 nuşteyê cigêrayîşî yê warê edebî-hunerî de, 5 rapor-tajî, 9 ceribnayîşî, 12 nuşteyê analizî, 1 xebere, 1 sanike û 1 zî mesaj, pêro pîya 207 eserî weşaniyayê. Eke mewzû kirdkî bo, nê reqemî zaf cidî û muhîm ê.”

Na hûmare de di nuşteyê balkêşî hetê wendekaranê malimîya dersa weçînita yê Unîversîteya Artuklu ra amade bîyê. Nê nuşteyî sey projeyê tamamkerdişê perwerdeyî amade bîyê la bi terzê tezê qedênayîşê lîsansî yê. Nuşteyo verên yê **Remzî Gelenerî** yo û sernameyê xo “Kitabê Roşan Lezgînî ‘Ez Gule ra Hes Kena’ de Unsûrê Folklorîkî” yo. Remzî Gelenerî hetê folklorî ra hîkayeyê ke nê kitabî de ca gênê tehlîl kerdê. Nuşteyo bîn zî yê **Sevîm Aydine** yo. Sevîme nuşteyê xo de hunermendê kurdan Saîd Bakşî ke bi xebata xo ya muzîkî namdar o dayo şinasnayene, gelêk deyîrê ey arê dayê û xebata xo de nişan dayê.

Na hûmare de ancî çend hîkayeyê muhîmî estê. Nînan ra **Mutlu Firatî** bi nameyê “Provaya Mergî”, **Alphonse Dauetî** bi nameyê “Estare”, **Bedriye Topaç** bi nameyê “Ciniyê Dicle”, **Dr. Sebahedîn Borî** bi nameyê “Eysî” û **Seyîdxan Kurijî** bi nameyê “Tarjedîya Zebeşan” bi hîkayeyanê xo na hûmare xemilnaya.

Ancî **İdris Yazar**, **M. Mamet Qetekonij**, **Adem Karakoç**, **Muhamed Deza Batur**, **Umer Farûq Ersoz** û **Dilo Bargiranî** zî her yewî bi yew şîre kovare de ca girewto.

Nînan ra teber, **Roşan Lezgîn**, **Çetin Satici**, **Nadîre Guntaş Aldatmaz** û **Esat Namdarî** zî bi nuşteyanê xo yê cigêrayîşî kovare tamam kerda.

Qiseykerdişê Merasîmê Mezunîyetî yê Malimîya Kurdî

Gelê mêmân, mamosta û embazan; şima hemîne rê merheba.

Ez wazena zaf kilm qisey bikî û derheqê ewroyî de çend çîyan vajî. Tîya, ma pêrûne pîya, yew serre, mîyanê deryayê zivanê kurdî de asnaberî kerde. Ez hêvî kena ke na asnaberî hertim dewam biko.

Ez bi xo çewlîgij a. Sinifa ma ya kirmancî (yanî zazakî) de, mintiqayanê cîya-cîyanê kirmancan ra embazî estbî. Verê ma yewbînan ra weş fehm nêkerdênî; la vera-vera ma yewbînan ra zaf çî musayî. Mi tîya de hîna weş fehm kerd ke seba averşiyayîşê zivanê nuşteki yê zivan û lehçeyan standard elzem o. Mavajî, eke her kes sey fekê xo binuso, dêrsimij, sêwregijî ra, çewlîgij gimgimijî ra weş fehm nêkeno. No semed ra, ez hem **zaningehî** rê hem zî **Grûba Xebate ya Vateyî** û **Grûba Kurmancî ya Enstîtuya Kurdî ya Parisê** rê zaf spas kena.

Ez xo û embazanê xo zaf wayîrê bextî, wayîrê şansî hesibnena. Çünke heme mamostayî ma jêhatî yê û bi zerrîya pake zivanê kurdî rê xizmet kenê.

Ma zanî ke zivan, yew unsuro etno-kul-

turî yo labelê semedê kurdan zivan tena no niyo, unsurê estbîyayîşî yo zî, berê xoverrodayîşî yo zî, sînorê azadî yo zî. Yew doman wexto ke şitê dadîya xo mirdî nêşimo, ê domanî de kêmane maneno. Kurdan rê zivan sey şitê dadî yo. Qicê kurdan ganî şitê dadîya xo mirdî bişimî.

Înanê ke heta ewro semedê zivan û kulturê kurdan xebate û mucadele kerdo, ez înan rê zaf hurmet kena. Ez bawer kena ke xebata înan veng ra nêşîya û rayîrê înan çî rey bêwayîr nêmaneno.

Ez şima hemîne rê serkewtiş wazena û zaf spas kena. 30.06.2013

Umer Barasi

**EDÎTORÎ
RA**

Roşan LEZGÎN

Badê ke kadroyanê Îtîhad we Teraqî 24 temuze 1923 de gireyê xo eşt pey, êdî dest pêkerd heme xeyal û projeyê xo yew bi yew ardî ca; qaso ke texmîn nêkerdêne aver şîyî. Çiqas metodê faşîzanê nîjadperestî ke bitaybetî rûsan û ewropîyan ra musaybî, tetbîq kerdî. Xora tecrubeyê înanê "devşîrmetîye" ke xorîniya tarîxî ra yeno, tu miletî de çin o.

Goreyê madeyanê 37 û 44. yê peyman Lozanî ra "hemwelatîyê tirkan yê ke mensûbê eqalîyetanê ke musluman nîyê" biyî wayîrê heqê perwerdeyê bi ziwanê dayîke. La tirkan tena İstanbul de rayîr da ke rûm û armenî nê heqî ra îstîfade bikerê. Goreyê peyman Lozanî ra ganî suryanî zî eqalîyet bihesibîyayêne la înkâr biyî. Çünke dinya de paştgirê suryanîyan çin ê; yê diyin zî, o wext zafaneyê suryanîyan Kurdistan de ciwîyayêne. Seba ke çimê kurdan pê anêbo, kurdan rê nêbê model, heqê perwerdeyê bi ziwanê dayîke nêdiya suryanîyan.

Axir badê 90 serran, çend rojî verê cû, suryanîyan bi yew mehkemaya tirkan da qebulkerdiş ke "suryanî zî eqalîyet ê", heqê înan

zî esto ke tutanê xo ziwanê xo de perwerde bikerê. Goreyê melumatê ke cagirewtoxê serekê dêra suryanî-qedîm a İstanbulî Kenan Gurdalî nê derheqî de dayî çapemenîye, nika miyanê sînoranê Tirkîya de 25 hezarî suryanî estê. (Şesîne ra yewê nufûsê merkezê Çewlîgî bîle nîyê!) Ê do İstanbul de sinifê verdibistane (ana okulu) ra dest pêbikerê hetanî unîversîte mekteban akerê. Vanê, ma ha xeyret kenê ke hetanî roja 9 êlule 2013, bînaya çarqate ya aîdê dêra suryanî-qedîm de des sinifan akerê û 150 tutê suryanîyan tede dest bi perwerdeyê suryankî bikerê.

Ez nameyê suryanîyan ser o zaf şa bîya û ez înan tebrîk kena, xebata înan de serkewtiş nîyaz kena. Labelê ez ma kurdan de, bitaybetî kirdanê ma de, hîna zaf zî siyasetê ma kurdanê Bakurî de heyret manena! Çünke bi hawayêko pêroyî meselaya ciwînayîşê kurdî de û bitaybetî zî meselaya perwerdeyê kurdî de siyasetêko di-rî ramenê. Mesela, eke siyasetê kurdan par û emser wayîriya "dersa weçînitî ya kurdî" bikerdêne, ewro do bi sehezaran domanê kurdan mekteban de kurdî bimusayêne û bi hezaran kadroyê malimîya kurdî abîyêne. Bi no şekl do perwerdeyê kurdî rê hîna asan rayîr abîyêne. Şima qet bi beyanatanê siyasîyanê kurdan mexapîyin ke reyrey miyanê lewan ra vanê ma

perwerdeyê bi ziwanê dayîke wazenê. Hîç samîmî nîyê. Kerra girde nişanê pirodayîşî nîya!

Eke nê da-vîst serranê peyênan de kurdkiya (kurmançî û kirdkiya) nuşteki bineyke aver şîya, bi keda ferdî ya edîb û heskerdoxanê kurdî bîyo. Siyasetî, tena qaso ke ihtîyacîya xo pê esta, na xebate ra îstîfade kerdo. Hende! Sewbîna tu havila siyasetî kurdî rê nêbîya. Wezîfeyo ke keweno milê siyasetî ser, mîsçalêk zî nêardo ca.

Nê rojan seba yew meqala mi bala xo da edebîyatê kirdkî ser. Mi tesbît kerd ke 39 hûmaranê kovara kulturî **Vateyî** de 335 şîrî û 72 hîkayeyî weşanîyayê. Des hûmaranê kovara edebî hunerî **Şewçîla** de 96 şîrî, 85 hîkayeyî weşanîyayê. Ancî 53 hûmaranê rojnameyê kulturî **Newepelî** de 121 şîrî, 13 hîkayeyî weşanîyayê. Xora edebîyatê kirdkî de ney ra teber zêde çîyê çin o!

Hetanî nika kovara **Vateyî**, kovara **Şewçîla** û rojnameyê **Newepelî** de ke xebatê sîvîl ê, 146 kesan şîrî 34 kesan zî hîkayeyî nuştê. Tabî nê reqemî tena çarçewaya edebîyatî de yê. Eke ma bergeyê xo bineyna hîra bikin û bala xo bidin heme fealîyetanê nuşteki yê kirdkî ser, nê reqemî gelêk berz benê.

Ancî hetanî ewro 16 kitabê şîran, 20 kitabê hîkayeyan û hewt zî romanî bi kirdkî weşanîyayê ke di-hîrê hebî ne tede, ê bînî heme

çarçewaya nê weşanan de ameyê meydan. La çapemenîya resmî ya siyasetê kurdan ke her roje hezar çîyanê tewşan ra qisey kena, nê averşîyayîşî rê kerr û kor a!

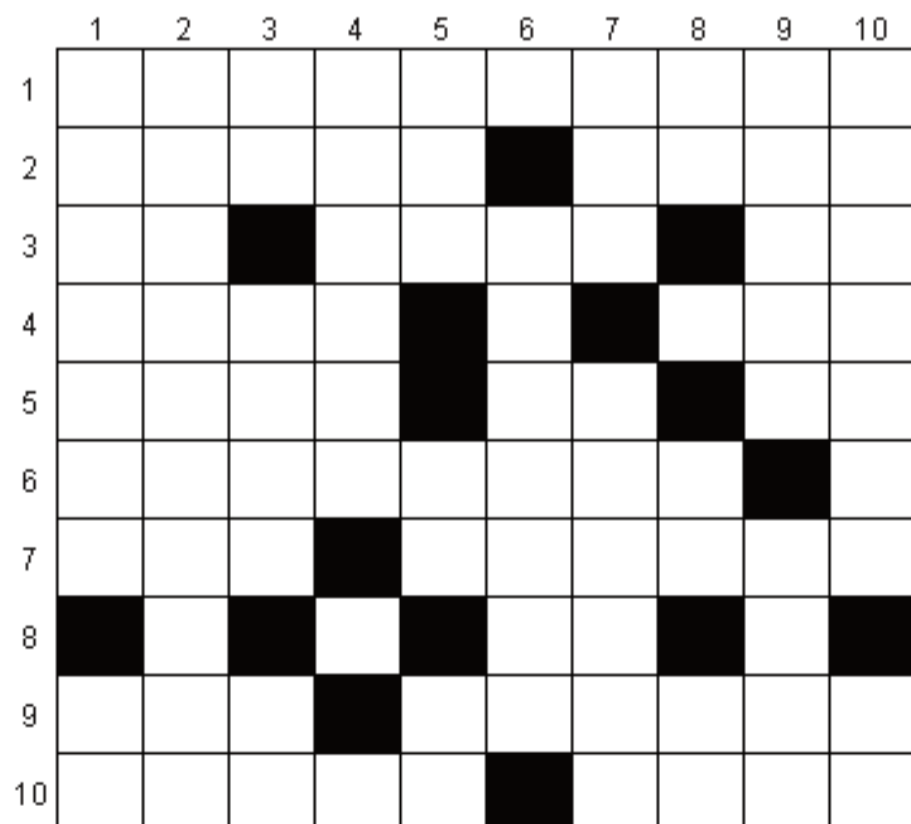
Siyasetê kurdan û dewlete ra teber, nê serranê peyênan de tayê merdimê ke eynî bi terzê "kontrayî" ke serranê hewtayan de vera şorişgeran fealîyet kerdêne, bi ziwanê asîmîlasyonî, yanî bi ziwanê tirkan, internetî ser o vera ma de fealîyetêko çirkîn kenê. Hedefê înan tena ma yê. Qaşo "ma neteweperwerê kurdan ê, ma bi na xebate zazyay asîmîle kenê, ma înan kenê kurd!..."

Neteweperwerî tirkan rê helal, ma rê heram a! Oxro ke belkî vîst ra vêşêr tarîfê "neteweperwerîye" estê ke zafê xo pozîtîf ê. Helbet eke merdim werzo "neteweperwerî"ya xo bikero faktorê "çinkerdîş"ê ziwan, kultur û nasnameyê grûbanê bînan, a game "neteweperwerî"ya pozîtîfe tadîyena bena "nîjadperestî" û "faşîzmî" rê rayîr akena. Eynî seke tirkan kerdo û ha kenê.

Nîjadperestî û asîmîlekerdişê miletan sucê însanîyetî yo. La xo teslîmê asîmîlasyonî kerdiş û bi halê xo yê asîmîlebîyayeyî ewnîyayîşê miletê xo ra, rebenîya tewr xirab a.

Ma çî vajin? Homa fehm û feraset bido muhtacan; başanê ma başêr bikero, xirabanê ma zî îsleh bikero!

X A Ç E P E R S

CORA-CÊR

- 1) Kovara ma ya mewsimane ya edebî hunerî - Zemîrêk
- 2) Çiya ke bi emniyet a
- 3) Herfê bêvengî yê "eyb"î -

Neha - Herfê miyanênî yê "derg"î

- 4) Ters ra, pêbawerî
- 5) Element; unsur - Herfê bêvengî yê "saf"î - Muzîk de yew nota

ÇEPA-RAST

- 1) Nuştoxaya kitabê hîkayeyan "Zeman Sey Fekê Kardî bî".
- 2) Heval - Anciyaye
- 3) Herfê bêvengî yê "Wan"î - Werdo ke bi amînkardişê şîtî virazîyeno - Ters ra yew înterjeksiyonê kirdkî
- 4) - Fayans; porselen; seramik - Belê; eya, erê - Nameyê rojêk
- 5) Madeyo ke sembolê xo "I" yo û hewceyîya candaran pê esto - Herfê bêvengî yê "NASA" - Dat; ded; mam

- 6) Herfa verêne yê alfabe ya ma - Karê sentişî
- 7) Hîza - Yew gerestare
- 8) Herfê bêvengî yê "Mîne" - Yew herfa vengine - Herfê bêvengî yê "noş"î - War; mekan
- 9) Îhtîmam - Rehet; terzê zehmetî
- 10) Rojnameyê yewin yê kirdkî - Sufiksêkê negatîfîye

- 6) Kurdîstanê Rojhelatî de minîtiqaya ke kurdê lekî tede ciwîyenî - Belê; eya, erê
- 7) Waya pîle - Berşewal; bêşerwal
- 8) Yew herfa vengine - Herfa verêne yê Kirdaneyî - Tersa ra, bi înglîzkî kilmnuşteyê Yewîya Neteweyan - Herfa vîst û diyine yê alfabe ya ma
- 9) Sufiksê mesderê karan - Tewirêk heywanê behranê tropîkan ke ci ra madeyê çîyanê xemlî virazîyeno
- 10) Qelb - Nebatêka boyweşe ke ci ra beharat virazîyeno.

Cewabê Hûmara Verêne

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	B	U	R	Ç	Î	N	B	O	R
2	O	C	A	X	K	O	R	E	H
3	Z	A	F	Î	B	E	M	E	
4	Ê			Î	R	E	W	R	E
5	R	E	H	M	E	T	A	Z	Ê
6	E	T	E	R	S	E	H	A	M
7	W	E	D	E	R	A	G	N	I
8	A	E	G	E	R	Î	D	Ş	
9	N	Û	R	S	Z	O	R	Î	
10	R	Î	M	R	Î	O			

Waxtê Cunan

Şahîn POLAT

Welatê ma Kurdîstan de, hetê koyê Dêrsimî de nika waxt waxtê cunan o. Endî pira-pira dest pêkerdo hêgayan ra sap û girzan ancanê, anê cunan û xeran. Ravêr vas, fik û cewî sananê patosî ver û vaydanê. Pey de genim û nukan vecenê, tewr peynîye de kî kinkor çinenê û velgê birrî qir kenê.

Wayîrê cunî ke helalîya xo der û cîranan ra, êrxat û gurecîyan ra, pîl û qican ra guret, dest pêkeno hasilata yew serre anceno beno, keno zereyê anbar û merkan. Ge-gane ebi turikan, geganê ebi telîs u xeraran, ge-gane kî ebi huye û bêlan ancenê.

Payîz ke ama gozan rasanenê û gevenan vecenê...

Karê na dîna nêqêydîno!

La antiş ra ravêr simer û kespesê cunan ke vaydîya û cunî ke vecîyayî, verî heqa êrxatan û karkeran danê. Bado pîlê aşîran ebi pîr û rayberan ra enê cunan ser û "dest nanê" cunan ra. Yenê hal û demê merdiman, xêr û bereketê cunan pers kenê.

Ma çira dest nanê cunan ra û wayîrê cunan înan ra helalîya xo wazenê?

Endî pers kenê wayîrê cunî ra: "To heqa êrxatan da? Heqa karkeran da? Heqa kesî to de mendo? To heqa wayîrê na dîna, yê xozayî, para teyr û turî da yan nêda?"

Heqa xozayî çik a? Para teyr û turî çik a?

Ma qehr û qeremetê na dîna nêqeydîna! La qehr û qeremetan ra aver "bar" esto! Qisawetê vileyê merdimî yo tewr gird barê raye yo! Na bar barode senîn o? Rey xo ra pers kîme:

Kar û gureyî ebi destê merdimîya ênê viraştenê.

La xêr û bereket kamî ra va-

reno?

Merdîm meymanê na dîna yo?
La wayîrê na dîna kam o?

Wayîr esto, wayîrê hêga û cunan ra dot!

La kam o wayîrê hard û asmênê na dîna gewre,

Nan û sol, kinc û kol, may û pîyan ra

Çek û tifeng, cit û citkar dewlemend û hukimranan ra,

Ma xafilqeda û bela, xêr û bereket kamî ra?

Variş kamî ra, germîya tîjî û tarî û roştîye kamî ra?

Kam ebi helmê xo ro dano toxumê huşkî, rayê dano awika gabanî?

Kam o ke hêga û koyan kewe keno?

Na kiramete, na roştî û ronîye ma rê koytî ra menda?

Ma ramitîş û çînitîş tenya nêbeno? Kamî ke hêga ramit, çînit, ard û da vayî ver, heqa xo ya êrxatîyê gêno, sabun û awa qilêrê destanê xo veceno.

Kam ke yew serre gurêya, beno wayîrê genim û cewî, nan û nîmetî. Ma wayîrê na hard û asmênî kam o? Kam hendê gurêya? Na xozayî peyda kerd û ard meydan? Ma nêwazenîme heqa xo kesî de bivêrdîme, yew kes ke ma dest ra muyê bigêro ma gonî vecenîme. Ma caro beno ke ma heqa xozayî û yê wayîrê xozayî ci

medîmê, înkâr bikîmê? Xozayo ke hendê comerd û banker o; caro heqa ey înkâr bena?

Kes nêzano ke wayîrê xozayî çikeno nesîbe kamî, koçika kamî. Kam çikeno gulîya kamî ra çikeno war. Goreyê zerrîpakîya her kesî, nefis û nefsenetê merdimî, xêr û bereketê Xudayî nesîbê ci beno!

Xozayî heqa xo çikeno wazeno lazîm o ke ma bizanîme. Ebi zaf hal û hacetan ra heqa xo ma ra peyser wazeno xozayî: Coka feqîrî ênê cunan ver, teyr û turî ênê hêga û cunan ser. Aşîkî, cenîkê vîyayî ke wayîrê domanan ê, sêwîyê, bêkes û bêwayîrî ênê cunan ser parse danê arê. Ê ke amayî kêber gerek o ke heqa çimanê înan bidîmê ci. Hergo yew rê turîkê, tasîkê, qe ke nêbî vîçe genim bidîmî ci ke zerrîya înan kî wes bikîmê.

Xudayo ke na xozayî rona, binê ustîna asmênî de ca da maxluqat û mulxîte xo, nesîbê înan kî dano ci. La kes nêzano nesîbê kamî verênîya kamcî kemera huske ra varêno pa; pey kamcî çêberê cadayî de rijîno pêser. Kam çikeno belkî înan rusneno çêberê merdimî ke heqa xozayî peyser bigêro, ancî bido xozayî!

Heto bîn ra kî pîr û rayberî, xizmetkarê ocaxan û jîyaran estê na dîna ser o. Êyê ke dest-lingê xo na dîna ra antê, bara raye

kerda vileyê xo... Zahmetkêşê ocaxanê ke wayîrê roştîya adergeyê çirayan ê, ê kî ênê cunan ser. Wazenê bizanê xozayî çikeno comerdîye! Duayê înan, roştî û ronîya înan çikeno qewetin o!

Pîrî, elçîyê roştîya zanayîş û itîqadî, rusnenê cunanê talibanê xo ser. Pîlê aşîranê ke kewnê verênîya pîr u rayberan, yew bi yew, kê bi kê cunanê merdimanê xo fetêlînê. Hergo jû kê û cunî de duayan kenê, gulbang cênê. Xudayê hard û asmênî ra, wayîrê waxt û aleman ra xêr-weşîyê, bereket û roştîye nîyaz kenê.

Merdîmo ke roştî ano, sey çila vêşeno. Çilayan rê çira lazîm a. Çira rê kî çiralix lazîm o. Coka serba roştîya merdiman adirê ocaxan, rumeta wayîrê na xozayî lazîm o.

Ay ra ma ke heqa bargenîyan, bêkes û bêwayîran dê, qe ke nêbî, heqa xizmetkarên zanayîş dê; yew kî "çiralixê" ocaxan û jîyaran xo vîr ra nêkerd û serre de rey dê, merdimîya xo xo vîr ra nêkenîme. Bargiranîya vileyê xo sivik kenîmê!

Xozayî na dîna gewre ser ma rê wayîr vecîna, ser ra kî ma ra qê taba nêwazena. Vana "Hadarê xo vinderê û merdimîna xo her tim bîyarê xo vîr. Na dîna de sima meymanê. Bizanê ke sima ra ver meymanî estîbî, sima ra tepîya kî meymanî estê. Na ke binê ustîna asmênî pak û tenduras bigêrê. Meymandarê xo razî bikerê. Qe taba bêwayîr nîyo." Nî qeseyan xo vîr ra mekîme. Coka ma verî xo rê, xo dima ra kî xozayî rê wayîr û xizmetkar bîmê.

Çikeno nêbo kî, qa taqiz wayîrê xozayî kî esto. Ma ke xozayî fîr miradîs, heqa xozayî ci nêda, to dî wayîrê xozayî kî ma keno tengasîye, bêroşt û bêxêr-bereket verdano. Homa mekero! La, ancî kî ma kam çikeno zano? Xoda kesî mahkumê bêroştîye mekero; xêr-bereketê xo ra mahrum meverdo.

ŞÊR Û HARGÛŞ

Şêrî bala xo da ke yew hargûş ha hewnêko xorîn de. Tam kerd ke ê bigîro mîyanê lepanê xo, nişka ra yew hargûşo qij vernîya şêrî ra vîyart. Şêrî fek hargûşê bînî ra verada û kewt hargûşê qijî dima.

Hargûşo ke hewn de bi, veng ra tersa, hêşar bi û bi lez uca ra rema. Peynî de şêrî fehm kerd ke nêşkeno hargûşê qijî bitepîşo, agêra ke hargûşê rakewteyî bigîro biwero.

Wexto ke dî hargûşo rakewte zî remayo, şêrî xo bi xo vat "Sucê min o. Seba ke werdê mi zêde bibo, werdo ke vernîya mi de amade bi, mi nêwerd. Her dî zî destê mi ra şî!"

Sezaî MEMÎŞ

Pier Paolo Pasolînî ra Şîrê

Ez sey yew pisînga ke gane-gane veşnîyaya binê lastîkê kamyonê de pelixnîyaya û hetê domanan ra yew hêjîrêre ra dar de bîya la hema zî hewt-heşt gananê xo mendê ya. Çike merg, nêşkeyayîşê ronayana têkiliye bi sewbîna merdiman ney hetê sewbîna merdiman ra fehm nêbîyayîş o.

Tirkî ra tercume: Mutlu Can

Çime: "İsyankar Düşlerin Yönetmeni: Pier Paolo Pasolini", Pınar-Tınaz Gürmen, Popüler Sinema Dergisi, Nisan 2006

MÊRDÎN

Sevîm AYDIN

Sipîyê şodîrî de
Cenet rîyê to yê sipîlay de
Mêrdîn to rê alvaz bî
Koyî to rê heval bî
Virane mi ra fiye zerrî ra
Çonday serrî to de bîmanî

Roj cemalê to der o
Adir serê zerrîya to der o
Bicê mi pistîne xo ke
Mede kesî, mede tever

Mêrdîn, 06.12.2012

Prof. Celîlê Celîl: “Kurdê zazayî estareyê bi şewq û şemal ê, roşniya xo asmênê Kurdistanî ra vila kenê.”

Neslê neweyî nêzanê la heyatê ma kurdan de rolê “Radyoyê Êrîvanî” zaf muhîm o. Radyoyê Êrîvanî beşê kurdî, 1955 de dest bi weşanî kerd. Tam wexto ke hewrêko tariyo zulimat niştîbi Kurdistanî ser, nê radyoyî bi “ajansê xeberan” û bi “kilamanê kurdî” ruhê kurdîti gane verda. Xora nameyê “Radyoyê Êrîvanî” bi ronayoxê xo Casimê Celîlî (1908-1998) ra yew o. Casimê Celîlî hema ke xort bîyo, vato, ez ke bizewicî û tutê mi bibê, gereka ez tutanê xo wina rind bi kurdîti perwerde bikerî ke her yew warêk de bibo westa û xizmetê neteweya kurdan bikero. Homayî çar tutî dayê ey û naci Xanime: Ordîxan, Celîl, Cemîla û Zîne. Prof. Ordîxanê Celîl şîyo rehmet, Homa emro derg bido, ê bînî hema weş ê. Nînan ra dostaniya min û mamosta Prof. Celîlê Celîl ke hetanî nika qasê hewtay kitab û meqaleyê ey weşaniyayê, rewna ra esta. Çiqas ke bêro Dîyarbekir ma yewbînan vînenê.

Heqîqeten zî Ap Casimê rehmetî û her çar tutanê xo xizmetêko zaf erjaye miletê xo rê kerdo, nika zî înan paytextê Awusturya Vîyana de bi nameyê “Pirtûkxana Kurdî ya Casimê Celîl” yew kitabxaneyo gird awan akerdo, tede bi deshezaran kitabî estê. Derheqê nê kitabxaneyî de merdim eşkeno nê keyepelî ra zî melumat bigîro: <http://www.kurdologie-wien.at/>

Mamosta Celîlê Celîl gama ke emser ame Dîyarbekir, mi ey reyde yew suhbet kerd. (Roşan Lezgîn)

* * *

Mamosta, nika tewr zaf ez kitabxaneyê şima meraq kena. Coka ez wazena ma bineyke behsê kitabxaneyî bikerin. La seba ke kirdê ma (kurdê zazayî) belkî hende şima nêşinasnenî, keremê xo ra ti bineyke xo bide şinasnayîş...

Ez lajê Casimê Celîlî ya, roja 26 teşrîne 1936 de Êrîvan de ameya dinya. Babîyê mi nameyê kalikê mi Celîlî nayo mi ra. Babîyê mi Casimê Celîlî roşinvirêkê kurdan o, bi kar û xebata xo ya kurdîti şinasîyeno. Mi dibistane ra hetanî unîversîte Êrîvan de wend, ez fakulteya tarîxî ra mezun bîya. Ez serra 1959 de şîya Lenîngrad, nika ci ra vanê “San Petersburg”, mi uca tezê xo yê doktora nuşt. Mi hemeyê cuxa xo mîyanê karê zansîtiye de, mîyanê cigêrayîşan de û bi mamostayîya unîversîteyan vîyarna. Nika ez Vîyana de cuxena û karê pisporîya xo domnena.

Mamosta, madem to behsê xo kerd, bineyke zî behsê aîleya xo bike. Sere de Ap Casim, dadîya to. Ancî mamosta Ordîxanê rehmetî, eta Cemîla û eta Zîne...

Badê ke keyeyê ma serûbin beno; qetlîam ra remayê. Babîyê mi Casim û dadîya mi Xanime, her di zî sêwirê yew dewe yê. Badê malwêranî û veyşanî û perîşanî 1931 de Armenistan de zewicîyenê. Babî û dadî, di wayî û di birayî; ma şeş kes ê. Sewbîna aîleyê ma ra tu kes darê dinya de çin o; ne kalik, ne pîrike, ne eme û apî, ne xal û xaltî. Nê her di sêwirê qezaya Dîgorî ya mintiqaya Qersî ra, sêwîxaneyanê cîya-cîya yê armenîyan de wendiş û nuştîş musenê. Û xo danê rayîrê roşinvirîye ser, her çar tutanê xo zî nê rayîrî de weye kenê. Ordîxan (1932-2007) çar

Roportaj: Roşan LEZGÎN

Roşan Lezgîn û Celîlê Celîl

serrî mi ra pîlêr o. Filolog û edebîyatzan bi. Badê ke warê kurdolojî de doktora kerde, dima bi profesor, bi seyan meqale û kitabê ey weşaniyayê. Waya mi Cemîla muzîkî ser o wendişê xo tamam kerd û bîyê malima muzîkî. Dima, konservatuwar wend û serra 1967 ra hetanî 2002 Radyoyê Êrîvanî beşê kurdî de xebitîya, berpîrsîyar û redaktora beşê muzîkî bî. Qasê hewt sey eserê muzîkî yê ke babîyê ma arê daybî û arşiv kerdîbî, aye xebata xo ya hîris û panc serran de heme deşifre kerdî û hûmara nê eseranê ke deşifre bîyê û qeyd bîyê resnayî di hezarî. Waya mi Zîne zî, qija ma hemîne ya. Badê ke wendişê xo yê des serran yê bi rûskî tamam kerd, bi qerarê Yewîya Nuştuxanê Armenistanî aye şawenê Moskova û Enstîtuya Edebîyatî ya Maksîm Gorkî de fakulteya tercumanîye de wanena. Ma her çar way û birayî hetanî ewro karê xo ra dûr nêkewtê; ma heme wayîrê gelêk kitabane folklor, edebîyat, tarîx, muzîk û tercumeyî yê.

To behsê kitabane kerd. Xora şima keyeyêko pîrî kitabane de ameyî dinya, ne?

Eke merdim wendişê berzî ra mezun bibo, bibo profesor, bi hawayê roşinviran têwbigeyro ganî verê her çî wayîrê yew kitabxaneyî bo. Ganî hertim kitabane û kovaran biwano, weşanê ke hewce kenê biherîno, arşiv bikero. Pisporîya mi zî kurdnasîye ser o ya. Neke tena ez heme ferdê keyeyê ma hema domaniya xo ra girêdayeyê kultur, huner û îlmê kurdîtiye yê. Hîsê kurdayetîye tutîtiya ma ra, bi rayberîya babîyê ma û helbet bi paştgirîya dadîya ma Xanima Cindî ma de virazîyayê. Babîyê mi serra 1930 de dest bi karê perwerdeyê kurdîki kerdo, karê weşangerîya kitabane kurdîki de xebitîyayo. Ancî ronayîşê Radyoyê Kurdî yê Êrîvanî de aktif xebitîyayo, tabî şîrî nuştê, tercumeyî kerdê, kitabê dera kurdîki amade kerdê. Nê karî bê kitabane nêbenê. La keye de ma her kesî xo rê yew kitabxaneyo taybet ronabi. Eke kurdan ser o yew kitab biweşaniyayêne, ma her kesî yew yan di nusxayî xo rê herî-

nayêne. Xora babîyê mi panc heban ra kemêr nêherînayêne. Ardêne, mîyanê kaxidêk de weşik piştêne, girê dayêne. Ser o wina nuştêne: “Fonda Zernêne ya seba tornan û tornê tornanê mi.” Û cayêko taybet de ke destê kesî nêreseno ci, dartêne we. Ber zî kilîd kerdêne. Gama ke ma qij bî, kitabî nêkewtêne destê ma la ma zanayêne a oda de çî esto. Gama ke ma bineyke bîyî pîl, dadîya mi ber akerdênê û kitabê ke pişte nîyê, musade kerdêne ke ma bigêrin xo dest. Gama ke ma bineyna pîl bîyî û dest bi wendiş kerd, ma nameyê kitabane ser o çekuya “kurd” wendêne û ma êdî zanayêne ke ê kitabî derheqê şarê ma de yê. Wina dom kerd heta ke ma resayî wendişê berzî û ma êdî şîyî unîversîte. Ez nika na mesela ser o wina zêde qal kena, çunke ez nimûneyê xo ra zana, zaf muhîm o ke keye de kitabî estbê, mevaje ke zafê nê kitabane kurdan ser o bê. Êdî tutî paweyê naye yê ke key pîl bibê û nê kitabane biwanê. Babîyê mi zî dadîya mi zî ma rê behsê nê kitabane kerdêne û qîymetê înan bi ma dayêne fehmkerdiş.

Badê nê kitabî se bî, şima senî muhafize kerdî?

Badê ma her yew bîyî wayîrê keyeyê xo, wayîrê tutan. Û her keyeyêk de zî warê pisporîya xo de kitabxaneyêk virazîya. Tay zî nêbî; keyeyê ma hemîne kitabane ra pîr bibî. Badê rijîyayîşê sovyetan, badê ke ma Vîyana de kitabxane awan kerd, mi hîrê rey teyare bar kerd, Êrîvan ra ardî Awusturya.

Fikrê ronayîşê kitabxaneyî senî vejîya meydan, şima senî dest pêkerd?

Sovyetî rijîyayî, bitaybetî hetê debare ra cuyêka zehmete dest pêkerd. Roşinvirî, zanzîstî, mamostatî her çî bêqîymet bi. Şarî, çî mal û milk dest de esto, seba ke geste ver nêmirê, rotêne. Rewşa ma zî înan ra başêr nêbî. Kitabî, kovarî, rojnameyî, fotografî, nexş û nîgarî, xerîteyî, plaqî, kasetî, lawuk û deyîrê kurdîki ke keyeyê ma de arşivkerde bî, sey ziyarete bî. Qet fikrê ma ra nêvîyartêne ke ma nê cewheran destê xo ra vejî. Ma karê pisporîya xo dewam kerd. Serra 1992 de seba ke ez Vîyana de beşdarê yew konferansê kurdan ser o bibî, şîya Ewropa, badê konferansî zî hewteyê kultur û hunerê kurdan uca dest pêkerd. Ez ke Ewropa de rastê nas û hemkaranê xo yê kurdan yê verênan ameya, mi rê ber abi ke ez uca bimanî. Ez zî menda û mi unîversîte de dest bi mamostatî kerd, ez akademîya zanzîstî de xebitîyaya. Dadî û babîyê mi zî êdî extîyarî bî. Babîyê mi verî ke rehmet bikero, wesî kerde ke ma miqateyê kitabxaneyê ey bin, nêverdin mîyanê dest û lingan de şîrê. Pawitîşê nê kitabane ma her çar way û birayan û dadîya ma rê bi xemo sereke.

Şima se kerdî?

Gama ke sihetê dadîya mi zî xeripîya, êdî fikrê awankerdişê kitabxaneyêk hişê ma de zelal bi. Verî ke a zî ma ra xatir biwazo, aye ma kerdî wekîlê wesîya babîyê ma ya derheqê kitabane de. Seba ke ma wesîya dadî û babîyê xo bîyarî ca, mal û milko ke înan ra mendo ma xo mîyan de bare nêkerd, ma va, ma çî biroşin zî xo mîyan de bare nêkenê. Ma çareme, ez Ordîxanê rehmetî, Cemîla û Zîne,

badê mergê dadîya ma, ma xo mîyan de muşawire kerd. Ma qerar da ke cayo tewr aram û asan ke nê kitabî tede bêrê pawitene Vîyana ya. Heqîqeten zî o wext cayo tewr aram Vîyana bî. Çi babîyê ma ra mendo ma heme nê oxirî de xerc kerd. Axirî ma awanîyêka hîrêqate viraşte. Na awanî milkê aileyê ma yo. Mi mîmarîya banî kerde. Seba ke hetanî peynî ez tim karê awankerdişî ser o bîya, demeyê viraştişî de mi tayê vurnayîşê qijkekî la muhîmî tede kerdî. Kurdan ra tu kesî yan zî tu dezgeyêk, ne madî ne bi baldarî, hetê ma nêkerdo. Gama ke mi ra persenê vanê, çiqas mesref ser o şîyo, ez zaf eciz bena. Ez tena eşkena vajî, mesrefo ke ser o şîyo, o erjo ke tede pawite yo ra zaf zaf kemêr o. Kam wazeno na xezîna ra xo rê îstîfade bikero, wa kerem bikero, bêro, biwano. Ê çîyo ke ci ra musa, wa ancî bikero binê xizmetê şarê xo.

Mamosta, destê şima sax bo, destê Şêx Adî û Melekê Tawuse tim paştiya şima de bo. Keremê xo ra ti behsê zereyê kitabxaneyî bike; qisim bi qisim. Çiqas kitabî tede estê? Şima tesnîf kerdê, lîsteya înan esta?

Taybetîya kitabxaneyê ma na ya ke kurdan ser o yo, çî kitabê ke kurdkî yan zî kurdan ser o bê û bikewê destê ma, ma kenê malê kitabxaneyî. Ez vana qey qasê vîst hezar kitabî tede estê û di sey ra vêşê kovar û rojnameyî. Nameyê xo babîyê mi ser o yo: "Pirtûkxana Kurdî ya Casimê Celîl". Ma di sedeman ra nameyê babîyê xo na pira. O yewin, babîyê ma serra 1929 de bingeyê nê kitabxaneyî ronayo, gama ke reya verêne di kitabê kurdkî bi alfabe laîni Yewîya Sovyetan de weşanîyayê û kewtê destê babîyê mi. Serra 1931 de ke beno serek û redaktorê weşanxaneyê kurdkî ra nat ey heme kitabî xo het pawitê. Ancî xo ra ver, kitabê ke bi almankî, fransî, fariskî û ziwananê bînan de 150 serran de weşanîyayê zî arê dayê. Yê diyin, bi perwerdeyê eyê wuşkî û herrojî, ey ma musnayî heskerdişê kitabî. Ma musnayî ke kitabî seba ameyeyî senî yenê pawitiş. Musnayêne ma ke seba kitab zerar nêvîno ganî pelê kitabî senî bêrê akerdene, ma senî dîqet bikin ke kitabî qirêj nêkin, ma senî daran kitabî peyser qat nêkin, nêşikin...

Ma nika kitabxane de dest bi katalogkerdişî kerdo, ma heme kitabî yan yew bi yew hûmar kenê û komputere de qeyd kenê. Ma heme melumatan katalog de nusênê. Kam gama ke yew biwazo cigêrayîşê bikero, bizano ke kitab de çî nuşte yo.

Mamosta her dîyalekta kurdkî ra kitabî tede estê? Gelo her dîyalekta ra çend hebî estê?

Ma het heme zaravayan ra kitabî estê; kurmancî, soranî, zazakî, hewramî, qet cudayî çin a. Gelo her zarava ra çiqas kitabî estê, ez nika nêşkena cewabê naye bidî. Çunke karê hûmaritişê înan û komputere de qeydkerdiş dewam keno. Ez tena eşkena çîyêk vajî, çî zarava ra çiqas kitabî kewtê destê ma, hemîne cayê xo yê erjayeyî kitabxane de kiştê û bînan de girewto. Şima ra hêviya mi esta, hetê mi bikerê, ez kitabxaneyî bi heme weşananê kurdkî, bitaybetî zarava zazakî zêdetir bikirî.

Mamosta, ti bi xo xora arê danê, ez to vîna, tena kitabî yenê vîrê mi.

Kam mi şinaseno û rastê mi yeno, zano ke ez her kesî ra pawena ke hetê mi bikerê, seba kitabxaneyî kitabî bikerê dîyarî. Ez ewro emrê xo yê 77 serran de ya, eke çanteyê mi kitabî ra pir bê zî ez "uf" nêkena û mi rê çetin nêno.

Mamosta, Ewropa de sewbîna çî kitabxaneyê kurdkî yan yê kurdan ser o estê ke wendekar û cigêrayoxî bêrê xo rê ci ra îstîfade bikerê?

Ewropa de êdî kitabxaneyê kurdkî estê û zaf zî ercaye yê, pîrr ê. Qismêkê înan dewleta ucaî ra ardim gênê û xebatkarê înan zî estê. Çî heyf ke Awusturya de nê îmkanî seba kitabxaneyê ma çin ê. Di wendekarê mi di-hîrê hewteyan ra reyêk yenê karê nuştîşê komputere de hetê mi kenê. Kitabxaneyê kurdan yê Ewropa ra, Enstîtuya Kurdî ya Parisî ke bi xeyret û keda kek Kendal Nezanî awan bîya, wayîrê kitabxaneyêk a. Ancî Kitabxaneyê Stockholmî esto ke bi xîret û keda roşnîvanê kurdan Swêd de ronîyayo, nika pisporo erjaye Malmîsanîj û Newzad Hîrorî xizmetê ey kenê. Sewbîna zî kitabxaneyî estê helbet, çî heyf ke ez nêzîye ra nêşinasena.

Mamosta, nika ti ewnîyênî kitabxane ra. Homa emro derg bido, pel û baskê Melekê Tawuse şima ser o bê. Gelo badê to do se bibo, kam biewnîyo?

Nika ez ewnîyena, karê teknîkî de zî bi awayêko pêroyî warzayê mi Cemal hetkariya mikeno. Seba amayeyî ez zêde nêfikirîna, çunke ganî ez hema tede bixebitî, de êdî Homayî çiqas serrî mi rê kerdê qismet. Zaf muhîm o ke kitabxane derde bo ke zerzele zî nêşko ca ra bileqno.

Derheqê kitabxaneyî de seba kurdan mesajê to çin o? Bitaybetî seba ma kirdan (kurdanê zazayan) vateyêkê cenabê to esto?

Ez vana, kurdênê, roşnaya çimanê mi. Şima nêverde ke "Kitabxaneyê Kurdkî yê Casimê Celîlî" bibo goristanê kitabî. Bi wendişê ê kitabî şima do kitabxaneyî zî kitabî yan gane weye bikerê. Kurdkê zazayî estareyê bi şewq û şemal ê, roşniya xo asmênê Kurdistanî ra vila kenê, kenê ke ma baş û vêşêr bivînin; dê hela biewnîn, mêrxasê wayîrê xîretî, avêşiyaye û serberzê ma kurdan çiqas zaf ê. Xohesyayîşo rast ameyeyo bextewar yê ma kurdan o.

Mamosta, seba nê sohbetê şîrin û weşî ez to rê zaf sipas kena. Homa sihet û selamet û emro derg bido.

KIRDKÎYÊ ÇEWLÎGIJON

Mîrza CIWAN

Rehmetî Mîr Celadet Bedirxanî û tayê embazanê xo 1931 de alfabe ma kirdkî amade kerde. Uca ra tepîya ma na alfabe şuxulnênî. Homa yî ra razî bo.

Mîrî rewna na dinya ra bar kerdo. Yî ra dima zaf çî bedîlyayî. Kirdkî roj bi roj aver şî. Nuştex û nuştê verî ya bî zaf. Kovar, kitab, rojnameyî vejîyayî, xulasa kirdkî cuya xo kerde hîra. Nê avêşiyayîşî ra pey zî ma pê bî şa. Labelê yew roj mi tel-evîzyon de yew bername temaşe kerdinî. Nuştex Zana Ferqîni qisey kerdinî. Nuştex Zana Ferqîni no vate ke ma va, o tasdiq kerd. Dima va: "Kirdkî wendiş û nuştîş ho beno zêd, rast a, labelê qalkerdiş ho beno vîn." Ez bi xo fikiryewa gelo çira no merdim wina vano?

Badê ci ame mi hiş, no merdim rast vano. Kirdkî ha bena vîn yan zî xerîpyena. Ez şima rê çend mîsalan bidi, şima zî bivînen. Yew roj ez sûk de fetîlyenî, mi va, ez goş bidi merdimanê ma, dê çî qeyde kirdkî qal kenî. Mi dî yew merdim nizdê çewres-poncassere yewnayê û serron de dî, salam da yewbînan. Bacê, û merdimî û bîni ra va: "Ti senî î?" Êyê bîni zî va: "Hol a. Ti senî î?" Ayî va: "Ez zî hol a. Ala tu ra razî bo." Heta îta zaf weş bî. Bacê, nê merdimî va: "Tu çê nêesenî, yaramaz towê çin o?" O wext vateyê birêz Zanayî ame mi vîr, mi va wille no merdim rast vano. "Yaramaz" yew çekuya tirkî ya, hem zî tu vacî "yaramaz towê çin o?" No fikirayîş zî beno tirkî, ma Kirdan de yew mentiqo winayî, yew fikirayîş çin o. No merdim zî kird o, feqet hend tirkî qal kerd ke fikirayîş yî zî bîyo tirkî. Ziwanê ma de vanê "Çîyo xerîb çin o?"

Ez yewna mîsal bidî. Yew roj ez ništa wesaî, mi dî yew merdim pê telefon a xeberî dano. Yî ze û merdimê verîn vernî de weş dest pêkerd. Salam da yewbînan, persê. Ez ha goş dano ser, dê wina rast qal keno yan nê? Mêrik bîney gure ra behs kerd va: "Bo Selîm mi yanliş anlamiş mek, ez semed îş a nêvîno." Merdimî senî wina vat, huyayîş mi girot, mi xo pê zor tepîşt. Kirdkî pê nînan çî qede vîn nîbo? Hal ma zaf dejin o. Ma pê xo huyenî labelê ziwana ma ho sekret de, çew çin o ci rî bibermo. Qey vajo, "Bo Selîm mi xelet/şaş fehî mek..." nibeno?

Reyna yew roj xebatkarê şaredarî taxa ma de xebîtyênî. Mi dî yew mişagî va: "Ma tesîsatê ina bîna baxlamîş kerd?" No vate dima mi va hîn her cê kirdkî ra gwîn ha yena. Yanî qey nişkenê vajê "Ma tesîsatê ina bîna gire da?"

Çewlîg guya cê kirdan o, kirdî zaf Çewlîg de cuwîyênî labelê kirdkî en zaf zî Çewlîg de ha xerîpyena. Ancî yew ziwana pê wendiş û nuştîş têna nêcuwîyeno, ganî ma vernî de qalkerdiş xo rast bikir.

Çewlîg de mîyanê şarî de çend çekuyî estî zaf şuxulyênî. İnon ra yew "başle kerd" yew zî "açıqlamîş kerd". Wir di zî xelet û la zaf şuxulyênî. Mavajim vanî: "Tu başle gurî kerd?" Yan zî "Sinav açıqlanmîş bi." Wina yew vate, tu eşkenî vajî in vateyî kirdkî nîyê. In vate tirkîya xerîpnaye wa. Merdim vajo "Tu ndest bi gure kerd?" yan zî vajo "Netîceyê îmtîhanî eşkera bi" hîna rast nêbeno?

Eke tu wina qal bikerî yew merdim tirkî zî fehî keno û bacê vanê no ziwana tirkî yo.

Wayîrê zonê xo bivejî, kirdkî qisey bikî! La rast qisey bikî!

Beno çinê beno, yew pîre û pisîngi benî. Yew zî mongayê pîri bena. Namayê ya Ede bena. Pîre rocêk şina mangayê xwu çir kena (doşena), şitê xwu ana girênena, ûmîn (maye) kena, neqeb nana sêr quşxanî, vana wa bibo mast. Pisîngi şina ayê şitî şimena. Pîre roca bîne şina ewnîyena şit çin o. Vendenî pisîngi vana:

- Pişê to şitê mi şimito?

Pisîngi vana:

- Nê! Mi nêşimito.

Roca bîne pîre reyna şina Ede çir kena, şit ana ûmîn kena, neqeb nana sêr quşxanî, vana wa bibo mast. Pisîngi ancî şina şitî şimena. Pîre roca bîne şina ewnîyena reyna şit çin o, quşxane vikî-veng o. Vendenî pisîngi vana:

- Pişê to şitê mi şimit?

Pisîngi vana:

- Nê! Mi nêşimit.

Pîre roca hîrêyîni zî şina Ede çir kena, şit ana ûmîn kena, neqeb dana sêr quşxanî vana, wa bibo mast. Pisîngi reyna nêvîndena dana piro şina şit şimena. Beno sêr sibayî, pîre şina ewnîyena ki ha-ho! Quşxane reyna vikî-veng o. Vendenî pisîngi, pers kena (persena) vana:

- Pişê to şitê mi şimito?

Pisîngi ena paş vana:

- E! Mi şimito.

Pîre vana:

- De şo mi rê yew darey bîyari.

Pisîngi şina darey ana dana pîre.

Pîre vana:

- De peyê xo tade mi.

Pisîngi peyê xo tadana hetê pîre ya, pîre darey dana boça pisîngi re, boça ya dira (ci ra) kena.

Yew waxt dima keyê xale pisîngi veyve ronênî. Erşawênî pisîngi dima vanî “bê veyve”.

Pisîngi xo bi xo vana:

- Ez bê boçe çawa şêra veyve!

Dana piro şina pîre het, vana:

- Pîrê, keyê xalê mi erşawuto mi dima veyve. Ez bê boçe senî şêro? De boça mi bide ez şêra keyeyî xalî veyve.

PÎRE Û PISÎNGI

Arêkerdoxe:
Şermîn Kanhan

Mintqa: **Hênî (Diyarbakir)**

Pîre vana:

- Şitê mi bîya ez do boça to bida.

Pisîngi şina Ede het, vana:

- Edê Edê! Şit bide mi, ez bera bida pîre. Pîre wa boça mi bido, ez şêra keyeyî xaloyî veyve. Ede vana:

- Vaş bide mi.

Pisîngi şina merge ra vana:

- Mergê mergê, vaş bide mi, ez bera bida Ede. Wa Ede şit bido mi, ez bera bida pîre, wa pîre boça mi bido, ez şêra keyeyî xaloyî veyve.

Merge vana:

- Awe bide mi.

Pisîngi şina ênî ser vana:

- Ênî ênî, awe bide mi, ez bera bida merge. Wa merge vaş bido mi, ez bera bida Ede. Wa Ede şit bido mi, ez bera bida pîre, wa pîre boça mi bido, ez şêra keyeyî xaloyî veyve.

Ênî vana:

- Wa Canane, Fırat, Yekta, Nukete, Rojene bêrî mi ser de kay bikî, ez awe bida to.

Pisîngi şina înan ra vana, ê zî vanî:

- Ma ri solanê sûran bîyare, ma bikî xo pay, hama ma şêrî serê ênî de kay bikî.

Pisîngi şina Ehmedî Dayê (sol derzo keyê Kizîro ra yo) het, vana:

- Ehmêd Dayê, Ehmêd Dayê, gedeyan rî solanê sûran biderzi, ez bera bida înan, wa şêrî ênî ser o kay bikî. Wa ênî awe bido mi, ez bera bida merge. Merge vaş bido mi, ez bera bida Ede. Wa Ede şit bido mi, ez bera bida pîre. Pîre boça mi bido, ez şêra keyeyî xaloyî veyve.

Ehmêd Dayê vana:

- Mi rê hakan bîyare.

Pisîngi şina kerge het, vana:

- Kergê kergê, hakan bide mi, ez bera bida Ehmêd Dayê. Wa Ehmêd Dayê solanê sûran biderzo, ez bera bida gedeyan. Gedeyî şêrî serê ênî de kay bikî. Wa ênî awe bido mi, ez bera bida merge. Merge vaş bido mi, ez bera bida Ede. Wa Ede şit bido mi, ez bera bida pîre. Pîre boça mi bido, ez şêra keyeyî xaloyî veyve.

Kerge vana:

- Mi rê qut biyare.

Pisîngi şina karû (kuwarî) het, vana:

- Karû karû, binêk qut bide mi, ez bera bida kerge. Kerge hakan bido mi, ez bera bida Ehmêd Dayê. Wa ew zî solanê sûran biderzo, bido mi, ez bera bida gedeyan. Wa gedeyî şêrî serê ênî di kay bikî. Ênî awe bido mi, ez awe bera bida merge. Merge vaş bido mi, ez vaş bera bida Ede. Wa Ede şit bido mi, ez bera bida pîre. Wa pîre boça mi bido ez şêra keyeyî xaloyî veyve. Karû vana:

- Wa bo! Ez dana.

Pisîngi karû ra qut gêna bena dana kerge, kerge ra hakan gêna bena dana Ehmêd Dayê, êy ra solanê sûran gêna bena dana Canane, Fıratî, Yekta, Nukete, Felatî û Rojene. Êy şinî ênî ser di kay kenî. Ênî awe dano. Pisîngi awe bena dana merge. Merge ra vaş gêna bena dana Ede. Ede ra şit gêna bena dana pîre. Pîre ra boça xo gêna şina keyeyî xaloyî veyve.

Estanekê ma tîya de qedêna û Rojen şina hewn ra.

BARO GIRAN

Bedriye TOPAÇ

“Çekuyê zivanê mi vileyê mi de mura yê. Û nika yew bi yew vişînê.”

Ez murekanê xo hemîne roşena. Tayê mi rê dost û embazan dîyarî kerdîbî, tayê kî mi bi xo girewtîbî. Ez ke vajî her kolyeya mi yew hîkayeya xo esta qet zur nêbeno. Hetta hîkayeya her murekan esta. Lazim o ke ez nê murekan biroşî. Yan zî nê hîkayeyan...

Yew keyneke yena verê dezgeyî û bi çimanê giloran yew bi yew qayîtê murekan kena. Keyneke tayê wext ra dima yew kolye gêna destê xo û vana:

- Bu kaç para?

Ez nêşikîna çiyêk vajî. Seke çekuyî qırîka mi de manenê. Lewê mi lerzenê la fekê mi ra vengêk nêvejîno. A reyna vana:

- Hanimefendi şu mavi boncuklu kolye ne kadar?

Ez xo dana arê. Qet qayîtê rîyê aye nêkena û bi zor vana:

- 10 lira.

No fiyat fekê mi ra hen asan vejîno. Zêde yo yan zî tay o ez nêzana. Çike ez fiyatî ser o nêfikirîyaya. Ez awiranê xo çarnena aye. Rîyê aye ra bellî yo ke a nê fiyatî ra zaf mennun bîya. Ez nêzana ke kolye çiqas a. Gelo merdim fiyat dano hîkayeya xo? Kolye gêna destê xo û mîyanê bêçikanê xo de fetilnena. Seke bêçikê aye mîyanê awe de azney kenê. A kolye kena derg û vana:

- Çok sevdiğim bir arkadaşıma armağan edecem. Güzel bir paket yapar mısınız lütfen.

Dîyarî!

A kolye mi rê zî dîyarî bîye.

Gelo merdim dîyarî roşeno? Ez qey roşena?

Yew embaza mi, mi rê kerdîbî dîyarî û vatbî “Ti tim sîya tercih kena. La rengê to kewe yo. Sîya ra bixelesîye.” Ez çî wext bena tenge û ruhê mi qefelîno ez o wext a kolyeya kewîye kena vileyê xo û asmêno kewe virar fineno mi ra.

La ez nika kolye kena yew pakete. Çî temaşe! Na kolye mi rê zî yew pakete de ameybî. A vista yena verê çimanê mi. Ez çiqas şa bîbî! Ez nika ra şabîyayîşê wayîra newîye vînena. Gelo vileyê aye de zî wina rind vindena? A zî sey mi wexto ke qayîtê mura yanê keweyan bikero asmênî vînena?

Dîyarî!

Ez rengê xo roşena. Ney, ney mi asmên kerdo pakete û ez ey roşena. Ez asmênê xo roşena. Ez hîkayeya xo ya tewr rinde roşena. Çike raywanîya mi giran a. Çike na raywanîye de baro giran nêbeno.

Cinî û Viranîye

Fatma ÇELİKTEPE

Mengê hamnanî sere û çimanê ma ser ameyî. Cinî-camêrd, pîl-qij kuçeyan û parkan de, ver bi dengizî gêrenê. Labelê nê mengî sereyê cinîyan rê bîyê bela. Çî rê? Hamnanî ra ver cinîyê feqîrî kewenê derdê qelwî û selulîtan, kewenê derdê xasekî û barîyîye. Çî samed ra no derd tena kewto milê cinîyan?

Modernîte ameya kancîn komelan mîyan, tewr verî eslê heqê însanan ser o îcraet kerdo. Her însan gan û fikrê xo de azad o, heqê ciwîyayîşê ey de kes nêşkeno çiyê vajo. Nê qayîdeyê azadîye komelan mîyan de cayê xo giroto. Feqet sistem de, no qayîdeyo eslî xelet fehm bîyo, her komel xo rê xususî edet û gelenekan virazeno. Peymeyê nînan de, unsu-

ranê modernan keno xo mîyan û înan helêneno. Heta nika problem çin o. Ez tîya de nêşkena azadî ser o hîra îzehet bikera. Ez qayîl a xususî yew mesela ser o vîndera: Cinî û viraneyî.

Pêro senî wazenê seke winî cilan (kincan, çinayan) danê xo ra. Kes nêşkeno qet çiyê vajo feqet tîya de eke ma tenêke bifikirî ma vînenê ke mengê hamnanî de cinî xo kenê viran; leteyêkê kincan a gêrenê. Tena xususî di cayanê xo pêşenê û sebîna cayanê xo veradanê teber. Seba na viranîye zî çî hazirî kenê, pers mekerê! Eke kes înan ra pers keno, vanê, ma azad ê, kes nêşkeno ma ser o teda bikero. Êy tamam, şima raşt vanê la azadî hele ke azadîya cinîyan tena viranîya ganî (bedenî) ya bena? Cinî ancax gan û mezgê xo ya şena azad bo. Zafêrî manaya azadî xelet fehm bîya. Sebebê na xeletîye zî kulturo populer û fehmerkişê şeklî yo. Zafê cinîyan

şeklen bala xo danê na mesela ser. Ê ferq nêkenê ke viranîye înan rê bîya mecbur. Kam o keno mecbur? Televîzyon, înternet, rêzefilmî û her çiyê ke kulturê populerî der o, heme. Yanî cinî qandê azadî keye ra vejîya, va ez esta. Feqet hepisxaneyê girdî de xo heps kerd. Viranîye azadî nîya, viranîye avêşîyayîş zî nîya. Çira camêrdî xo nêkenê viran? İnan rê zî germ nîyo, ê zî azadî nêwazenê, îşte tîya de mesela bena eşkera; cinî samedê modernîte zî ancax sey objeya cinsiyetî menda. Yanî hendayê avêşîyayîş tal (veng) o.

Ganî mezgê ma, zîhnîyetê ma aver şiro, hepisxaneyê ke mezgê ma de estê û cayanê ucayan de xo nîmenê, ganî ma înan birinjê. Dima newe ra inşa bikerê. O wext ganê (bedenê) cinîyan viran bo zî qawu nîyo. Çimki rih û mezgê înan ganê înan a nêpeymayîno. O wext cinî do azad bo, kênekî, domanî û her însan...

Ezîza Mi

Newzat VALÊRÎ

I
Perperike çendrojî ya ke ezîza mi
No emrê min o melûl zî wina pereno û şino
Sey duyê adirî tenik-tenik vila beno.
Ax gama ke awirê to ginenê çiman mi ro
Zerrî zirçena nimitkî
Û ez helîyena sey gudê vewre
Bexşê tija to ver de.

II
Ez tik û tenya ya
Mîyanê veng û rengê şarîstanî de
Dem û dewran çi lez şi
Dinya key bîya extîyare
Na vila talihê mi çira wina milçewt a
Şayî çira ma rê teresî kena?
Ez ke game erzena rayîrê to
Deştî benê zêde û koyî benê berzî
Nika karwanan dima
Ez pamende ya, ti dûr a!

III
Mi peyê hewt koyan
Û çewres beran dima
Bi şîran bêriya to kerdêne
Mi şewanê dergan de
Goştariya tenayî kerdêne
Beynateyê xeyalan û heqîqetî de
Ez ke welatê xo ra dûr kewta
Yew gêrayox bîya dorûverê şarî de
Ti dûrî de nika resmêko mehzûn
Û bextêko şikite ya mi rê...

IV
Tenayîya şewanê xo yê xerîban de
Mi hîn zana ke
Her kes yetimê xo yo
Û bi dejê xo her kes xorînê xo yo
Rîyê mi de
Yadîgarê serran ra çiqîrî rêz bi rêz
La teber de
Reqsê rengan
Û ahengê vengênê heme çîyan
Ax zereyê mi de
Gorîstanêkê tenayî
Bêvengîya wextê vîndîbîyayî.

V
Ey gul û vila ruhê mi
Ti ça de ya,
Nika kamca de ya lilîkê çimanê mi,
Nazik û bejnbarîya mi,
Waştî min a çimsîyaye,
Ti şîya
Sêneyê mi de kerrayêka siya menda.
Yew cuya nêmcete de
Ereymendeyê miradê xo bîya.
Ax êdî bê toyî bîyo milkê mi
Wayîrê nê milkî ti ya yarê.

VII
Ezîza mi, delala mi
Perperike çendrojî ya ke hevala mi
Ti zana wext bêbext o,
Nê rojê min ê hûmarteyî çi yê ke
Ge ma estê ge ma çin ê
Ax ez tersena wisar zî biqedîyo
To ra dûr ez dest pistan de bimanê
Bêmirad bimirî
Ezîza mi de vaje, perperike çendrojîn a kel..

NAMEYÊ NEBATAN

Amadekar: Ehmedê Dirihî

amînvaş (Pilemuriye)
marmase (Sîwan)
maxlîvaş (Pîran)
melhemvaş (Çewlîg)
melvaş (Çewlîg)
mirdvaş (Çewlîg)
pelê silqan (Çewlîg)
pelhawês (Bongilan)
sirqînî (Gêl)
tamarvaş (Çermûg)
ûmînvaş (Pali)
ûmûrvaş (Pali)
vaşê derban (Dêrsim)

Kurmancî: belgê birîn, belgêhewêz, belghewês, belghe-wêz, belghewis, belhewêz, belgibrîn, belgê birînê, belgibrîn, birîndarok, giyabirink, gi-yabirîng, giyabirînk, giyadermanok, giyadûpişk, gi-yakavir, giyakêç, giyamambel, giyaperasîk, giyaşûtik, giyayê ernê, hevêzer, kevçîdank, pelçimhewêz, pelewêsk, pelghe-wêz, pelhewês, pelhewêz, pelxewes,
Soranî: belgibrîn, giyabirîn, giyadermane, pelhewes
Goranî: barheng, gila rêkêşe, giwê bizne, kelamdimel, kêlanegiya, pake reşêle, rêkêşe, rikêşe, rikêşey gelatesk, rikêşey gelopan, zimanê berx

Latînî: *Plantago*

Tirkî: sinir otu

Ferhengek

cîf (n): nefes
çikule (n): kabuk; yara kabuğu
gude (m): top, topaç
menge (m): ay (30 gün)
muhtewa (m): içerik
nîjad (n): ırk
nîjadperestîye: ırkçılık
qelew, -e: şişman
sername: başlık
xoza (m): doğa

NÊWEŞÎYA GIRANE

Dilo BARGIRAN

Serê sibayî mîyanî ereqî de ez hîşar bîyo. Virarê yew dejê bêtarîfî de ez biyo lal û cîfê mi zuqluqê mi de gire dîya. Çar diwarê oda wariştî serî lingan, sey vergê vêşanî ameyî mi ser. Keyeyê min o ke cayê sînayîş, hîvî, aramî û yewbîyayîşî bi, bîyo goristan û yew bi yew erjanê mi defin kenî.

- Heyhat! No çi hal o?

Mi teqeto peyên da linganê xo û ez warişte payanî. Yew erdlerzî lingan ra hetanî sere ez tîşonayo û ez çokanê xo ser kewto serî betonî.

- Reppppp!...

Mi va "No senî yew dej o ke, ez lingan û destan ra kerdol!"

Mi dî ke leşa mi de bi hinzaran kulî vejîyayê. Xof gina mi ro, ez tersayo. Bêzerrî û biters mi qayîtê nê kulan kerd. Eke kulî hendê goze xişn û sey gunce sûr î.

Serî kulan qat bi qat çikule

besto. Binî çikuleyan de reymî qelbê merdimî ardênî.

Mi va "Ya Homa, no çi derd o?"

Çimanê mi ver ra perde hawanîya. Mi dî ke ez ha yew daristan de yo.

Tarî, mij û dumanî roj kerdo hêsîrê xo. Çim çimî nêvînenno. Sey yew gêjî ez nor û dorê xo gêrayo. Raşt û çep, ver û pey her ca qilix tarî. Bêçare mi her di destê xo sey şimşêrî dekutî pîzeyê tarî û destê mi asîman de bîyî viri û virsayî. Her ca bî roşn, ez kewta rayer şîyo şîyo...

Mi zana, nî rayerşîyayîşî de yew pîrozîye esta. Na pîrozîye çareyê mi de bîya tîjeaşme. Û mi pê yew eşqê bilindî rayerşîyayîşê xo ra dewam kerd. Ez resayo yew goristan.

No goristan, ne vernîya ey ne zî pêniya ey bibî. Rast û çep ra, vernî û peynî ra bêhûmar mezeli rêzkerde bî. Serî her berkuleyî de o ke tede definkerde yo, nameyê ey amebi nuştene.

Mi bidîqet çend nameyî wendî: îbihkî, mlaso, gagavuzkî, etruskî, keltkî, akadkî, elamkî...

Mi hetanî nika nêzanayêne ke goristanê ziwanan zî esto. Eke teqetê pêxamber Îsayî mi de bîbînî, mi yew bi yew mezelan ser o vatêne:

- Ey filan ziwane, de wardel!"

Ez hem xemgîn bîyo û hem zî hêrsin. Xo bi xo seki wayîrê nê ziwanan ha verba mi de yê, ez qîrayo yin ser:

- "Cîyabîyayîşê reng û ziwane şima, ayetanê Homayî ra yo." Qey şima nêzanayêne mergê ziwane şima, mergê ayetanê Homayî yo?...

Nê hîsan mîyan de ez qefelîyo û ez bermayo...

Hem semedî nê ziwananê merdeyan hem zî nêweşîya xo rê. Mi hama newe fehm kerd ke na nêweşîya mi nêweşîya ziwane min a. Mi hetanî nika ziwane xo kerdo darbije.

Û mi zana, dermanê mi wayîr-vejîyayîşî ziwane min o.

Ey kesê ke sey mi nêweşê la nêweşîya xo ra bêxeber ê. Heta ke na nêweşî şima nêwerdo û nêqedînayo, destê xo dergê dermanê xo bikerî.